№ 45. ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 13.

1875

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 13 № 45.

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 5 րուբլի, կէս տարվանը 3 րուբլի։

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը և պ. Տատուրեանի խանութում։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ, Редакція „Мшакъ.“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 9—12 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզվով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառից մի կոպէկ։

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Կը հրատարակվի 1876 Թ. նոյն պրօգրամայով և ձևով

Տարեկան գինը 5 րուբլ.

Կէս տարվանը 3 „

Բացի խմբագրատանից կարելի է գրվել և պ. ՏԱՏՈՒՐԵԱՆԻ խանութում։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ, редакція „Мшакъ“

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Չենք արդիւնաբերում, բայց ծախսում ենք։— Ներքին տեսութիւն։ Վաճառականներ և գործակատարներ։ Մի պատասխան «Դրօշա» լրագրին։ Նամակ խմբագրին։ Ներքին լուրեր։— Արտաքին տեսութիւն։ Րօբէրտ ֆօն Մօլ։ Հերցեգովինայի անցքերը։ Ֆրանսիա։ Շվէցարիա։ Նամակ Գերմանիայից։ — Յայտարարութիւններ։ — Տեղեկացոյց։— Բանասիրական։ Մեր լուսաւորիչները։

ՉԵՆՔ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒՄ ԲԱՅՑ ԾԱԽՍՈՒՄ ԵՆՔ

Զուարճութիւնները բազմանում են Թիֆլիսի մէջ՝ կօնցէրտներ, բարեգործական նպատակով պարահանդէսներ, իտալական օպերա, սիրողների ներկայացումներ, ցիրկ... ամեն տեղ կայ հասարակութիւն քիչ թէ շատ,—ամենքից շատ ցիրկում... Նայելով այդ անթիւ զուարճութիւնների վրա և այն շռայլութեան վրա որ Թիֆլիսում հետզհետէ աւելանում է, պէտք է կարծենք որ Թիֆլիսը, այդ կովկասեան մայրաքաղաքը շատ հարուստ և արդիւնաբերող է, պէտք է կարծենք որ և ինքն երկիրը որի կենտրօնն է Թիֆլիսը, շատ հարուստ և արդիւնաբերող է։

Լինելու վիճակագրական գրութիւնը ցոյց կը տայ մեզ մեր քաղաքի խանութների թըւում ո՛րքա՛ն են այնպիսի խանութներ, որտեղ ծախվում են կեանքի համար անհրաժեշտ իրեղէններ, և որքան է շռայլութեան ապրանքների խանութների թիւը... երևի այս վերջինները անհամեմատ մեծ թւով են....

Մօդայի ապրանքներ, շռայլութեան ապրանքների մագազիններ, գինետներ, ծխախոտի խանութներ անհամեմատ մեծ թւով են մեզանում, քան թէ գրատուններ, գրավաճառանոցներ, ընթերցարաններ, օրինաւոր և էժան կօշիկների խանութներ, էժան զէնքերների գործանոցներ....

Զինանոցները աւելի են գործածվում մեզանում, քան թուղթը....

Մեր արհեստաւորների դասի մէջ մինչև անգամ ուեւլորդը աւելի նախապատվում է քան հարկաւորը։ Մաքրութիւնը դեռ սովորութիւն չէ դարձել արհեստաւորների դասի մէջ, արհեստաւորը շատ անգամ պատռած շապիկ ունի, բայց անպատճառ պէտք է ունենայ արծաթեայ կամար....

Քաղաքիս արդիւնաբերողների դասը, արհեստաւորների դասը աւելի հեշտութեամբ կարող է հաց ճարել պատրաստելով արծաթեայ կամարներ և ոսկեզօծ խանչալներ, քան հասարակ մաճուղից համեստ շորեր և կամ հասարակ և ամուր, երկար տևող կօշիկներ...

Ինքն երկիրը ոչինչ չէ արդիւնաբերում, մենք մեր երկրից վաճառահանում ենք միայն այն որ բնութիւնը մեզ տալիս է, առանց որ և է մշակութեան, առանց սեփական արդիւնաբերութեան... Մենք դուրս ենք տանում և ծախում ենք օտար երկիրներին միայն մեր երկրի հում արդիւնքներ, հում նիւթեր՝ բամբակ, մետաքս, բուրդ... իսկ ինքներս ոչինչ չենք արդիւնաբերում։

Հարուստ ապրել իրաւունք ունի միայն այն երկիրը, որ ինքն էլ արդիւնաբերում է... Եթէ ոչ մենք կը նմանվենք այն մարդուն որ աւելի ծախսում է, քան թէ եկամուտ ունի։

Օպէրա, պարահանդէսներ, կօնցէրտներ, թատրօնական ներկայացումներ, մանաւանդ երբ որ դոքա բարոյական, կրթողական նշանակութիւն ունեն, մինչև անգամ ցիրկ շատ լաւ բաներ են,—բայց ոչ թէ որպէս միակ զբաղմունք... Արհամարհել ուսում, ընթերցանութիւն, ոչինչ չարդիւնաբերել, աւելորդը անհրաժեշտին նախադասել, ծախսել առանց արդիւնաբերելու,—այդ տեսակ երկրին կարող է սպառնալ անտեսական կործանում, այդ տեսակ ժողովուրդ կարող է իրան հասցնել կատարեալ սնանկութեան... Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐ ԵՒ ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐՆԵՐ

Արդէն կարելի է շնորհաւորել մեր վաճառականներին 1876 թւից գիլդիական օրէնքը Կովկասում մացնվելու պատճառով։ Մեր վաճառականներից շատերը սկսել են արդէն այդ մասին խօսել, զանազան դատողութիւններ տալ։ Հարուստ վաճառականներից շատերը ուրախ են այդ նոր մացնվող կանոնադրութեան վրա....

Այդ նոր կանոնը մացնվելուց առաջ մենք յարմար ենք համարում մի քանի խօսք ասել մեր վաճառական դասի դրութեան վրա։

Բոլորիս յայտնի է որ մեր վաճառականների մեծ մասը զուրկ է մինչև անգամ ռուսաց լեզուի կանօնաւոր ուսումից, որ նրանց մեծ մասը չը գիտեն նոյնպէս և իրանց մայրենի լեզու և իրանց հաշիւները պահում են վրաց լեզուով, այն էլ ամենաանկարգ և անկանոն կերպով։ Մենք չենք էլ խօսում մեր արուեստաւորների դասի վրա, որոնց մօտ թղթի և մատիտի անունն անգամ չէ կարելի գտնել...

Մենք այդ անմխիթար իրողութիւնների վրա խօսել ենք „Մշակի“ անցեալ տարիների համարներում։

Թողնելով մի կողմ այս թերութիւնները, մեր դիտաւորութիւնն է խօսել հաշւապահութեան կանօնաւորութեան վրա, որովհետև գիլդիական օրէնքը կը պահանջէ ամեն վաճառականից, որ իր առևտրական գործերի մէջ ունենայ կանօնաւոր հաշիւներ և կը պահանջէ մինչև անգամ կրկին հաշւապահութիւն (двойная бухгалтерія)։ Եթէ առևտուր անողը ուզենայ կրել վաճառականի անունը և կամենայ մի և նոյն ժամանակ որ նրա հաշիւները դատաստանական գործի ժամանակ վաւերական համարվին, նա պէտք է կանօնաւոր հաշիւներ պահէ, ինչպէս պահանջում է օրէնքը։

Մեր հարուստ վաճառականների մօտ, որոնց առևտրական գործերի ընդարձակութեան պատճառով անհրաժեշտ հարկաւոր է ունենալ կանօնաւոր հաշիւներ, դոցանից շատ քչերի մօտ կարելի է գտնել հաղիւ կանօնաւոր հաշւապահութիւն, իսկ մեծ մասի մօտ կը գտնէք ամենաանկանոն և անճոռնի հաշիւներ, որոնց մէջ կարելի է ամենայն տեսակ խարդախութիւններ գործածել։ Շատերը իրանց անկանոն հաշւապահութեան պատճառով տալից

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԵՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉՆԵՐԸ

(Յիշողութիւն մանկական կեանքից)

—

Ա.

Մայրս իմ փոքր հասակից հոգս էր տանում, որ գիր-կարդալ սովորեմ և «լաւ մարդ» դառնամ։ Տասն և երկու տարեկան էի ես, երբ նա ինձ մեր գիւղի քահանայի մօտ տարաւ։ Այն օր հոգեգալստեան տօնն էր։ «Հոգեգալուստը լաւ օր է, ասում էր մայրս, եթէ երեխան այն օրը վարժատուն մանի, շատ բան կը սովորի, նրա համար որ, Սուրբ Հոգին այն օր առաքեալներին լեզու տուեց»։

Ես մինչև այսօր չեմ մոռացել այն խօսքերը, երբ մայրս ինձ վարժապետին յանձնելու ժամանակ ասաց՝ «Տէր հայր, ծառայ լինեմ սուրբ աջիդ, որդիս քեզ համար ղուլ (ստրուկ) եմ բերել, միսը քեզ, ոսկորն ինձ, ինչ ուզում ես, արա՛, թա՛ք երեխէս մի բան սովորի»...

Ես բոլորովին չը հասկացայ, թէ ինչ էին նշանակում մօրս խօսքերը, միայն լսեցի, որ տէրտէրը խոստացաւ ինձ լաւ կարդացնել, աւելացնելով՝ թէ «հանգուցեալ հայրս» իւր լաւ բարեկամն է եղել, և նրա խաթրու ինձ վերա առանձին ուշադրութիւն կը դարձնէ...

Տէր Թօդիկը—այսպէս էր վարժապետիս անունը—իւր ուսումը առացել էր Աղթամարայ անապատումը։ Թէ ինչու համար նա թողեց վանքը, այդ ես չը գիտեմ. միայն յայտնի է, որ նա բերեց իւր հետ խիստ անհագին պաշար գիտութեան։ Տէր Թօդիկը մեծ համարում ունէր, ոչ միայն մեր գիւղի մէջ, այլ ամբողջ նահանգում հռչակվել էր նորա իմաստութիւնը։ Ով երազ էր տեսել, նրա մօտն էր վազում ու նրանից բացատրութիւն խընդրում։ Ում երեխան հիւանդ էր, նրան նարեկ էր կարդալ տալիս, որ առողջանայ։ Ով մի գործ էր կամենում սկսել նրա «տէրողորմեայի» վերա էր փորձում իւր բախտը։ Մի խօսքով, տէր Թօդիկը իւր գաւառի մարգարէն էր. ամեն մարդ նրա խորհրդին էր դիմում և նրանից խրատ առնում։

Աստուած իմ, ինչեր չէին պատմում նրա մասին... Ասում էին՝ տէր հայրն իւր եղունգի վերա մի բան է գրում, կնանիքը իրանց առջև ծով են տեսնում և ակլորվում են... Ասում էին՝ մի բան է կարդում և գարնի հասկները մրջիմի նման բարձրանում են դէպի տան սիւնը։ Ասում էին՝ ծառերի բերանը ալօթքով կապում է, և նրանք չեն կարողանում արտերի ցորեանը ուտել։ Ասում էին՝ սատանայներին բռնում է ու լցնում է ապակեայ սրուակի մէջ։ Այնպիսի շատ բաներ խօսում էին նրա մասին. ես բոլորը, բոլորը հաւատում էի։ Սկզբում իմ վերա սարսափ էին բերում այս խօսքերը, բայց յետոյ այնքան ընդելացայ, որ մըտածում էի՝ երբ կը լինի, որ ես էլ այն ամենը սովորեմ և իմաստուն մարդ դառնամ...

Ինչպէս չը հաւատայի, երբ ամեն օր տեսնում էի՝ նրա տանը լիքն էին հայի, թուրքի, ջհուդի և զանազան ազգերի կնիկներ։ Որը տէր հօր համար ընծայ էր բերել մի քանի հատ ձու, որը մի աքաղաղ, որը մի չիչ արաղ, որը մի ջուխտ գուլպայ, վերջապէս ոչ մէկը դատարկաձեռն ոտք չէր կոխում նրա շեմքի վերա։ Ինչ էր նրանց դարդը։— Մէկը չբերք էր, վարժապետս նրա համար մի բան էր գրում, որ երեխայ ունենայ։ Միւսի տղամարդն ուրիշին էր սիրում, վարժապետս իւր «կիցհազարեակի» զօրութեամբ նրա սէրը սառեցնում էր օտար կնկանից։ Մէկ ուրիշը ուզում էր մարդի գնալ, վարժապետս իւր թիլիսմաններով նրա բախտը բաց էր անում։ Այսպիսի շատ բաներ էր անում նա, և ասում էին՝ թէ բոլորը կատարվում է...

Իւր եկեղեցական պաշտօնի մէջ տէր Թօդիկը նոյնպէս իւր ժողովրդի թէ հոգևոր և թէ բարոյական մխիթարութիւնն էր։ Ամեն մարդ նայում էր նրան որպէս մի սրբութեան վերա։ Երբ գալիս էր մեծ պասը, մեր գիւղացիքը սովորութիւն ունէին ճաշուայ ժամից առաջ հաւաքվել եկեղեցու բակում մի խուցի մէջ։ Վարժապետս գնում էր այնտեղ, նրանց համար կարդում էր և մեկնում էր սուրբ գիրքը։ Ես մինչև այսօր չեմ մոռացել այն ահագին մեծ գիրքը։ Նա այնքան ծանր էր, որ հազիւ դուրս էր գալիս, մինչև տանում էի և հասցնում եկեղեցու խուցը։ Այն գրքին ասում էին «Այսմաւուրք»։ Թէ ինչ էր գրած նրա մէջ, ես չը գիտէի, բայց շատ անգամ գիրքը տանելու ժամանակ մտածում էի՝ «ախ, Աստուած ջան, ինչ կը լինի, որ էդ գրքի ամեն գրուածքներն իմ գլխումը լցնես»։ Յետոյ ինձ ու ինձ ծիծաղում էի „լաւ, ասում էի, իմ պստիկ գլուխը ո՞նց կարայ էս ամեն բաներն իր մէջ տանել“։ Յետոյ էլի մտածում էի՝ „վարժապետիս գլուխը խօ իմիցը մեծ չէ, բա ինչու նա ամենը իմանում է“։

Գիւղի ծերունիքը հաւաքված էին լինում եկեղեցու խուցի մէջ և սպասում էին տէր հօր գալստեանը։ Ես տանում էի գիրքը, դնում էի փոքրիկ գրակալի վերա և կանգնում էի այնտեղ։ Նա գալիս էր։ Ինչպէս պատուով ընդունում էին նրան. մարդ չէր մնում որ սուրբ աջը չը համբուրէ և նրա օրհնութիւնը չառնէ։ Նա նստում էր գրակալի մօտ, բաց էր անում գիրքը, կարդում էր ու պատմում նրա միտքը։ Ես մինչև այսօր չեմ մոռացել մի քանի բաներ, որ այն ժամանակ սովորեցայ սուրբերի և ճգնաւորների հրաշագործութեանց մասին. թէ ինչպէս նրանք խորոված աղաւնիներ էին թռցնում. ինչպէս հրեշտակների հետ էին խօսում. ինչպէս գեւերին բռնում էին և իրանց սպասաւորութիւն էին անել տալիս. կամ ինչպէս չարաթներով ոչինչ չէին ուտում և Աստուած նրանց համար երկնքից մանանայ էր ուղարկում։ Ով է իմանում, հազար ու մէկ այսպիսի բաներ էի լսում, որոնք լցնում էին իմ սիրտը մի սրբազան ջերմեռանդութեամբ, և ես մտածում էի՝ „Թո՛ղ տամ այս փուչ աշխարհը, գնամ սարերը, մտնեմ քարերի մէջ, և ճգնաւոր դառնամ“...

Յետոյ ծերունիներից ոմանք առաջարկում էին վարժապետիս խորին աստուածաբանական հարցեր. նա բոլորի պատասխանը խիստ խելացի կերպով տալիս էր։ Օրինակ, մէկը հարցնում էր՝— Եթէ մարդն Աստուծոյ պատկերն է, ինչու նրա մէջ չար բնաւորութիւն կայ։

Վարժապետս պատասխանում էր.

—Սիրելի որդիներ, գիտէ՞ք ինչ է գրած սուրբ Աւետարանի մէջ, հըմ... Երեմեայ Մարգարէն ասում է, հըմ... Նա գրում է Գործք առաքելոցի մէջ. այսպէս է գրում. ականջ դրէ՛ք. երբ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ուզեց Ադամին ստեղծել, Աստուածն էլ նրա մօտ կանգնած էր, հարցրուց՝ «հայր, ընչի՞ց ստեղծեմ Ադամին»։ Նա պատասխան տուեց—«Որդի, դու ես իմանում»։ Յետոյ նստան մէկ մէկու հետ երկար մասլահաթ արին. վերջը Գաբրիէլ հրեշտակին կանչեցին։ «Գաբրիէլ, ասացին նրան, դէ՛ շուտ արա, վազ տուր, գնա, աշխարհի չորս կողմերից մի մի բուռը հող վեր առ բեր, որ Ադամին ստեղծենք»։—Ես սխալ[?]ս կը գնամ, կը բերեմ», ասաց հրեշտակը ու վազ տուեց։ Լսում էք, լաւ ականջ դրէք։ Հըմ... հմ... Գաբրիէլ հրեշտակը (ծառայ լինեմ իւր սուրբ զօրութեանը) գնաց արևելքից, արևմուտքից, հարաւից, հիւսիսից և աշխարհի չորս կողմից մի մի բուռը հող վեր առաւ, ածեց իւր քըղակի մէջ, բերում էր, մէկ էլ տեսաւ սատանան առաջը կտրեց։ „Ախպէր, էդ ինչ ես տանում“ հարցրուց նա։ Գաբրիէլն ասաց՝—Հող եմ տանում, որ Աստուած էդ հողից մարդ ստեղծէ“։— „Տեսնեմ“ ասաց սատանան։ Հէնց որ հրեշտակը հողը բաց արաւ, սատանան թքեց նրա մէջն ու ասաց „Դէ, հիմա տար“։—„Տօ անիծված, էդ ինչ օյին հանեցիր“ գոռաց հրեշտակը ուզում էր նրա գլխին մի լաւ թըրըխկացնէ, բայց սատանան էլ չը կար... Գաբրիէլը մնաց շուարած, չէր իմանում ինչ անէ. թէ յետ դառնար նորից բերէր հողը, կուշանար, թէ էնպէս տանէր, վախում

տարի ընկնում են, մինչև որ վերջապէս հասցնում են իրանց կատարեալ սնանկութեանը:

Այժմ գիլդիական նոր օրէնքի մտցնելուց յետոյ, ակամայ հարկադրված կը լինեն մեր վաճառականները կանոնաւոր հաշիւներ պահել, բայց դարձեալ իրանք հմուտ չը լինելով հաշուապահութեան կանոններին, հարկադրված կը լինեն հաշուապահներ պահել: Յայտնի է որ և այժմ մեր վաճառականների մեծ մասը ունեն գործակատար հաշուապահներ, որոնցից պահանջում են պարապել իրանց առևտրական հաշիւներով և վարել իրանց ամբողջ առևտրական ձեռնարկութիւնը: Բայց այդ հաշուապահ գործակատարների թւումն էլ հազիւ կարելի է հարիւրից մինը գտնել որ տեղեակ լինի կանոնաւոր հաշուապահութեան:

Ուրեմն գիլդիական նոր տարուց պիտի մտցնվի, իսկ մեր վաճառականները բոլորովին պատրաստ չեն նրան ընդունելու և գործ դնելու: Նոքա իրանք հմուտ չը լինելով կանոնաւոր հաշուապահութեան, մի և նոյն ժամանակ չունեն և տեղեակ գործակատարներ: Ի հարկէ սկզբից գիլդիան նոցա համար դժուար կը լինի տանելու, նոքա դժուարութեամբ կընդելանան նոր օրէնքներին, մինչև չը յարմարեցնեն իրանց առևտրական գործակատարութեան եղանակը նոր օրէնքի պահանջներին: Փող ունեցողի համար դժուար չի լինի գիլդիական կարգը վճարել, լինել առաջին կամ երկրորդ գիլդիական կարգի վաճառական, իսկ իր գործակատարութեան եղանակի կողմից նա դեռ երկար ժամանակ կը մնայ նոյն մանրավաճառ, ինչպէս որ առաջ էր....

Այժմ մեր վաճառականներին մնում է ուրեմն որոնել հաւատարիմ և կանոնաւոր հաշուապահութեան հմուտ գործակատարներին: Մինչև այժմ մեր վաճառականները համակրում էին երեսպաշտ և խաբեբայ գործակատարներին, որոնք ուրիշներին խաբելով, վերջը նրանց, իրանց տէրերին էլ խաբում էին և շատ անգամ պատճառ էին լինում նոցա առևտրական գործերի ընկնելուն....

Վերջացնում ենք մեր յօդվածը ուրախութեամբ յայտնելով, որ մի հմուտ հաշուապահ երիտասարդ դիտաւորութիւն ունի մօտ ժամանակ հաշուապահութեան գիշերային դասերի ընթացքը բաց անել: Բոլոր սրտից ցանկանում ենք այդ գործին աջողութիւն և խորհուրդ կը տայինք մեր գործակատարներին շտապել սովորել կանոնաւոր հաշուապահութիւնը: Նոյնպէս լսում ենք որ մի պարոն շուտով դիտաւորութիւն ունի հաշուապահութեան մի ձեռնարկ հրատարակել:

Ցանկալի է որ այդ դիտաւորութիւնները չը մնային միայն դիտաւորութիւն, այլ շուտով իրագործվէին:

Մի գործակատար

ՄԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ԴՐՕԵԲԱ» ԼՐԱԳՐԻՆ

Վրաց „Դրօեբա“ լրագիրը յայտնում է իր վերջին համարներից մինի մէջ այն հարցը որ այժմ մեր երիտասարդներից շատերը սկսել են պարապել բուն տեսական գիտութեամբ և մեզանում գործադրութիւն չը գտնելով իրանց պարապմունքների համար, գնում են Կովկասից դուրս իրանց գիտնական ասպարէզը շարունակելու համար: Վրաց լրագիրը դատապարտում է այդ տեսակներին: Մենք կը պատասխանենք վրաց լրագրին որ այդ երիտասարդները դատապարտելի կը լինէին եթէ նրանց հմտութեան գործադրութիւն լինէր, բայց նոքա այնու ամենայնիւ հեռանային մեր երկրից,—բայց ի՞նչ պէտք է անեն նոքա, երբ գալով մեր երկիրը, ոչինչ գործադրութիւն չեն գտնում իրանց ուսումնասիրած առարկաների համար և կամայ ակամայ ստիպված են հեռանալ օտար երկիրները....

Գոնէ թող հետևեն մեր վրացի և հայ երիտասարդները նոցա օրինակին, որք թէև ստիպված լինելով հեռու ապրել մեր երկրից այնու ամենայնիւ մասնակցում են մեր լրագրութեանը անդադար թղթակցելով մեր պարբերական հրատարակութիւններին, ուրեմն դարձեալ մասնակցում են մեր մտաւոր կեանքի վերանորոգութեան ձգտումներին: Նոքա թէև մարմնով հեռու են, բայց հոգով և գործով մօտ են մեզ....

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Ստրասբուրգ, 9-ին Նոյեմբերի

«Մշակի» № 38-ի մէջ կարդացի պ. Խմբագրին ուղղած նամակը Ղուբայից: Ցաւում եմ որ անցեալ անգամ տեղեկութիւններ տալով ալիզարինի մասին, մոռացայ յիշել մի քանի մանրամասներ: Ղուբացիների հարցերը բոլորովին իրաւացի համարելով, շտապում եմ անձ աւելացնել այն ինչ որ անցեալ անգամ առանց ուշադրութեան թողած էի:

Ալիզարինի յատկութիւններից մինը այն է, որ նա շատ դժուար է լուծվում ջրի մէջ և այս է պատճառը, որ նրան առուտուրի մէջ բերում են խառնած ջրի հետ թանձր ղանդուածի ձևով, որի մէջ սովորաբար մի մաս ալիզարին գալիս է 9 մաս ջրի վերա, ուրեմն ծախվող ալիզարինը սովորաբար 10 տոկոսանոց է: Ալիզարինի այս տեսակին էր վերաբերվում յիշած գինը—21 մարկ (7—$7\frac{1}{2}$ րուբլ) կիլոգրամի համար: Այս գինը այն է որով ծախվում է 10 տոկոսանոց ալիզարինը և չէ ներկայացնում գործարանների մէջ այս նիւթ պատրաստելու արժէքը:

Այսքան միայն ինձ առաջարկած հարցերին պատասխան տալու համար:

Ա. Արծրունի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Նորերումս հրատարակվեցաւ Թիֆլիսում պ. Զանդիևի պրօէկտը ռուսերէն լեզուով Թիֆլիսի թատրոնի հարցի վրա: Հեղինակը կարծում է որ այլ ևս կարելի չէ նորոգել թատրոնը Թամամշօֆների շինութեան մէջ, բայց պէտք է նրան շինել Ալէքսանդրեան այգու մէջ: Մինչ պ. Զանդիևը մոռանում է որ մեր հրապարակական այգին միակ տեղն է, որտեղ թիֆլիսցիները, որք միջոց չունեն ամարանոց գնալու, կարող են փոքր ի շատէ շոգերի ժամանակ հանգիստ քաշել: Պարոնի առաջարկութիւնը առողջապահական կողմից էլ ուրեմն մնասակար է:

* * *

Լսում ենք որ մեր թափառական հայ-դերասանական խումբը տեղափոխվում է Երաժշտական ընկերութեան դահլիճից քաղաքային թատրօն, որտեղ առաջին ներկայացումն լինելու է Նոյեմբերի 20-ին: Կը ներկայացնեն «Բէլիսարիոս» պատմական դրամա, թարգմանութիւն պ. Ն. Լալայեանցի:

* * *

Լսում ենք որ Նոյեմբեր ամսւայ միջոցում քաղաքային թատրօնում կը ներկայացնեն վրացերէն լեզուով պ. Գ. Սունդուկեանցի «Պէպօ» պիէսան: Պէպօի դերը կը կատարէ մեր դերասան պ. Ջմշկեանը: Աջողութիւն ենք ցանկանում պ. Ջմշկեանին այդ փորձում:

* * *

Մեզ գրում են Մօզդօկից որ արդէն մէկ ամիս է որ Մօզդօկում երկինքը չէ պարզվում. Ամենայն օր համարեա անձրև է գալիս: Փողոցները, մանաւանդ նոքա, որք քարած չեն, այն աստիճան ցեխոտ են, որ անցնել անհնարին է: Կրկնակոր կալօշներ ունեցողը եթէ յանդգնութիւն ունեցաւ չը քարած փողոցով անցնել, սեանհօղից գոյացած թանձր ցեխով լցնելով, պէտք է մնաս բարև ասի նոցա: Փողոցային կամուրջները դեռ չեն շինվել, շինվածներն էլ հին են: Եղանակը ցուրտ է:

* * *

Նոյեմբերի 16-ին կիրակի օրը, դոկտոր Գրիգոր Արծրունի կը կարդայ հայերէն լեզուով մի դասախօսութիւն միօրական ժողովրդագրութեան մասին Թիֆլիսի Գիմնազիայի դահլիճում, 1 ժամին կէսօրից յետոյ: Գիմնազիայի և Ռէալական ուսումնարանի բարձր դասատների հայ աշակերտների համար մուտքը ձրի է: Դասախօսութենից առաջ կը հրատարակվեն և կը տարածվեն առանձին յայտարարութիւններ:

* * *

Երևանից գրում են մեզ որ այդտեղի գրադարանը օղորմելի դրութեան մէջն է գտնվում՝ Նա անունով միայն գրադարան է, իսկ գրքերի և ստորագրութիւնների կողմից ամենաանմխիթար դրութեան մէջն է:—Նոյեմբերի 2-ին մի քանի երիտասարդներ նորից կամեցան ներկայացումներ տալ ծխական հոգևոր դպրոցի դահլիճում, բայց զանազան պատճառներով կրկին չաջողվեցաւ այդ դիտաւորութիւնը:

* * *

Շամախուց մեզ հաղորդում են որ այդտեղ ամառը անցաւ չոր եղանակներով, առանց անձրևների: Այնտեղ հետ միասին մրգերի առատութեան պատճառով յայտնվեցան հիւանդութիւններ, ինչպէս ջերմ և տաքութիւն, բայց բարեբաղդաբար առանց որ և է վատ հետևանքներ ունենալու:—Նոյն տեղից մեզ գրում են որ սեպտեմբեր ամսի վերջերում մի հայ երիտասարդ ամուսնացաւ ռուս եկեղեցում Մօգիլևի նահանգի մի գիւղի ռուս աղջկայ հետ: Պարոնը եկեղեցական սլաւօնական արարողութիւնից ոչինչ չը հասկանալով, պատասխանում էր հարցնողներին որ այդ քայլը արել է իր դէպի աղջիկը ունեցած սէրից դրդված:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՌՕԲԷՐՏ ՖՕՆ ՄՕԼ

Հոկտեմբերի 24-ին վախճանվեցաւ Գերմանիայում մի մարդ, Ռօբէրտ Ֆ Մօլ, որ ոչ թէ միայն յայտնի էր Գերմանիայում, բայց և ամբողջ աշխարհի մէջ: Ռօբէրտ Ֆ. Մօլ ծնվեցաւ 1799 թւին, ուրեմն 76 տարեկան էր: Նա կէս դարից աւելի շարունակ և անընդհատ աշխատում էր թէ քաղաքական գիտութեան համար, թէ գործնականապէս մասնակցում էր և իր հայրենիքի քաղաքական կեանքի մէջ: Դեռ ևս Վիւրտեմբերգի Տիւբինգէն համալսարանի պրօֆէսօր լինելով նա յայտնվեցաւ իր նշանաւոր գրվածքով „Պօլիցիական գիտութեան“ վրա (die Polizeiwissenschaft nach den grundsätsen des Rechtstaates): Երբ որ 1848 թւից յետոյ Վիւրտեմբերգի քաղաքական շարժումը յայտնվեցաւ, Մօլ ստիպվեցաւ թողնել այդ երկիրը և անցաւ Բադենի դքսութիւն, ուր Հայդելբերգի համալսարանում պրօֆէսօր ընդունվեցաւ: Այնուհետև նա ծառայում էր Բադենի դքսութեանը ամբողջ եռանդով: Համալսարանական կազմակերպութեան մէջ նրա մտքին էր պատկանում որ մի քանի գերմանական համալսարաններում քաղաքական գիտութիւնները բաժանվեցան իրաւաբանական ֆակուլտետից և այսպիսով առանձին նշանակութիւն ստացաւ քաղաքական գիտութիւնների ուսանելը

էր, վայ թէ Աստուածը բարկանայ, իրան ծեծէ. Վերջը փէքր արած „ինչ կը լինի, թող լինի“. և բերաւ հօղն էնպէս տուաւ Աստծուն: Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս վեր առաւ էն հողից կաւ շինեց և ստեղծեց հայր Ադամին...

Վերջացնելով իւր պատմութիւնը, վարժապետս ասում էր, թէ այն ժամանակից մտաւ մարդու բնաւորութեան մէջ սատանայական չարութիւնը, որովհետև Ադամի մարմնի կազմուածքի մէջ խառնուեցաւ սատանայի թուքը: Մեր գիւղի ծերունիները լսելով տէր հօր ասածները, խաչակնքում էին երեսները և սատանային անիծում էին...

Այսպիսի և դրանց նման շատ պատմութիւններ ես միշտ սիրով էի լսում, նրանք այնպէս նստում էին իմ գլխում, որպէս անձրևը ծարաւ հողի մէջ...

Բ.

Մեր դպրոցը տէր Թօդիկի աւելորդ սենեակներից մէկն էր՝ անասունների ախոռին շատ մօտ և և համարեա կպած նրա հետ: Այն նեղ և խեղդուած խուցի մէջ լցուած էին թւով մինչև քսան աշակերտներ, բացի մեզանից այնտեղ կապած էին տէր հօր նորածին հորթերից երեքը: Ջմեռը շատ լաւ էր այնտեղ. թէև վառելիք չունէինք, բայց ախոռից վարժատան մէջ ծածկված պատուհանները բաց էինք անում, և ջերմ գոլը քուլայ քուլայ ներս էր թափվում, մեր դասատունը տաքնում էր տաք որպէս բաղնիք: Որքան ուրախանում էինք մենք... թէև անասունների շնչառութիւնից գոլորշիացած ջերմութիւնը խեղդելու չափ ծանր էր: Ամառը շատ վատ էր այնտեղ, որովհետև ախոռի մէջ գտնուած անմաքրութիւնների խմորվելուց մի կողմից փչում էր անախորժ գարշահոտութիւն, միւս կողմից, գոյանում էին զանազան տեսակ զեռուններ, որոնք լուերի հետ խումբեր կազմելով, ահագին զօրութեամբ արշաւանք էին գործում դէպի մեր դասատունը: Նրանք այնքան մանր էին, որ աչք հազիւ էր տեսնում, բայց որպէս սարսափելի կերպով խայթում էին...

Ամբողջ դպրոցը բաղկացած էր մէկ դասատնից. նրա միջումն էին ստանդվում թէ բարձր և թէ տարրական գիտութիւնները, սկսեալ այբբենարանից, մինչև այն մեծ գիրքը, որ ես հազիւ էի կարողանում մինչև ժամատան խուցը հասցնել: Մեր դասատունը բոլորովին մերկ էր թուրքի մզկիթի նման. նստարան, աթոռ, սեղան կոչված բաներն այնտեղ չը կային: Աշակերտները ծալապատիկ նստում էին առանց տախտակամածի խոնաւ յատակի վերա, որ պատած էր ճախնային բոյսերից հիւսած հասիրներով: Վարժապետը միայն իւր տակին փռած ունէր այծի մորթի, և մի քանի հարուստների որդիքը նոյնպէս ունէին փոքրիկ օթոցներ, որ բերել էին իրանց տներից: Միակ առարկայքը, որոնք յիշեցնում էին, թէ այն տեղը և գերեզմանի պէս խոնաւ սենեակը դպրոց էր,—էին՝ ֆալախկան *) և մի խուրձ ղալար ճիպոտներ նրա մօտ դրած...

Ախ, քանի՛ անգամ մենք դողացինք, քանի՛ անգամ կուրեցինք այն անիծուած ֆալախկան դարձեալ չը կարողացանք ազատվել նրանից: Նա միշտ կար և կար... նա միշտ անպակաս մնայ մեր վարժատնից...

Վաղ առաւօտեան սկսվում էր դասատուութիւնը: Վարժապետը մի անկիւնում նստած էր լինում, որպէս քուրմը իւր խորհին սրբազնութեամբ: Նրա առջև դրած էր փոքրիկ գրակալը—այդ նրա ամբիոնն էր: Աշակերտները հերթով մօտենում էին, վարժապետի աջը համբուրում էին, չոքում էին նրա առջև, և իրանց դասագիրքը դնելով գրակալի վերա, սկսում էին կարդալ: Սովորաբար ամեն մէկ սխալի համար իւրաքանչիւրն ընդունում էր քանոնի մի մի սաստիկ զարկ իւր ափի մէջ: Իսկ եթէ դասը բոլորովին սերտած չէր, նրա համար պատրաստ էր այն անիծված ֆալախկան...

Մեր դպրոցն ունէր իւր և այլ խստութիւնները:

Վաղ—առաւօտեան պէտք է դասատուն գայինք բոլորովին անօթի, առանց մի պատառ հաց անգամ բերան դնելու: Թէյի կամ սուրճի գործածութիւնն այն ժամանակ դեռ մեր երկրում մտած չէր: Իսկ եթէ մեր տներում գտնուած թանից կամ մածունից նախաճաշիկ անէինք, դրա համար սաստիկ պատիժներ էին նշանակված: Վարժապետն ասում էր՝ «կուշտ փորով չէ կարելի դասը սովորել, երբ մարդ մի բան ուտում է, խելքը պակսում է»: Եւ նա օրինակ էր բերում ճգնաւորներին, մարգարէներին, որոնք ոչինչ չէին ուտում և իրանցից գրքեր էին գրում: *)

Ցերեկուայ պասուէրը մենք կատարում էինք ամենայն ճշտութեամբ. զեղծումներ անել նրա դէմ, անկարելի էր, որովհետև վարժապետը սատանայի պէս իմանում էր, երբ աշակերտը մի բան կերած լինէր: Ահա ինչպէս էր իմանում. նախ քան ուսման սկսուելը, վարժապետը որ աշակերտի վերա կասկած ունէր, թէ նա իւր ծոմը լուծել է, սկսում էր նրա լեզուն քննել: Յայտնի բան է, անսուտ մարդու լեզուն աւելի սպիտակ գոյն է ունենում, նրա մակերևոյթի վերա ճերմակ փառ է նստած լինում. իսկ երբ մի բան ուտում է, լեզուն մաքրվում է և աւելի կարմիր գոյն է ստանում: Այդ պատճառաւ մենք ամեն առաւօտ ոչ միայն ոչինչ չէինք ուտում, այլ և վախենում էինք երեսներս լուանալու ժամանակ բերաններս մաքրել ջրով, չլինի թէ մեր լեզուի ճերմակութիւնը սրբուի, և վարժապետն ասէ՝ թէ ծոմը լուծել ենք...

Եւ այսպէս, մինչև կէսօր մենք պարապում էինք բոլորովին սոված. գլուխներս պտտւում էր, աչքներիս առջևը սևանում էր քաղցածութիւնից, դարձեալ ոչինչ չէինք կարողանում սովորել:

Մեր ժամացոյցը պատի ստուերն էր, որը գետնի վերա մինչև մի նշանակեալ խազ հասնելը, գիտէինք թէ արդէն կէսօր է: Այն ժամանակ միայն թոյլտուութիւն էինք ստանում ճաշելու: Բայց որքան անհամբերութեամբ սպասում էինք, մինչև ստուերը հասնում էր խազին... կարծես արևն էլ սիրտ չունէր մեր վարժապետի նման. նա միշտ դանդաղ և դանդաղ էր գնում... և ստուերը խիստ թոյլ կերպով էր տարածում...

Ճաշն ուտում էինք դասատան մէջ: Աշակերտներն իրանց հետ էին բերում բոլոր պաշարը և անուշ պատառներից բաժին էին հանում տէր հօր համար. այնպէս որ, նրա մասն աւելի ճոխ էր լինում և բազմատեսակ, մինչև երեցկինն ու նրա որդիքն էլ կերակրվում էին տէր հօր սեղանից:

Ճաշից յետոյ թէև մենք ունէինք մի քանի րոպէ հանգստութիւն, բայց սաստիկ արգելած էին խաղերը: Խաղը աշակերտի համար էր մի չարութիւն, որ ընդդէմ էր համեստութեան և հանդարտութեան: Աշակերտը պէտք է լինէր լուռ, անշարժ և խոնարհ: Այդ պատճառաւ սաստիկ պատժվում էր աշակերտը, երբ նորան նկատում էին խաղալիս, աւելի վատթար, երբ նրա մօտ գտնում էին խաղալիկներ: Այդ մասին երբեմն դպրոցում անակնկալ խուզարկութիւններ էին լինում և աշակերտների գրպաններում որոնում էին:

---

*) Ֆալախկայի դարը դեռ ոչ բոլորովին անցել է. նա մեր այժմեան մանկավարժներին ես ծանօթ մի գործիք է: Աշակերտների մերկ ոտքերը դնել այս պատժական մեքենայի մէջ, և պտտեցնելով վեր հանել, այնուհետև ղալար ճիպոտներով այնքան զարկել, մինչև ողորմելի զոհը բոլորովին թուլանայ և չնչասպառ լինի,—այս գիտէ մեր ամեն մի դպրոցական խալիֆան: Այս ամառ մեր ճանապարհորդութեան ժամանակ, մի քանի հայոց ուսումնարաններին այցելութիւն գործելով, մեր աչքով տեսանք այն, որ տեսել էինք քսան տարի առաջ... Ծան. հեղ.

*) Գուցէ ոմանք մտածեն, թէ հայր Թօդիկի մի այսպիսի տարօրինակ մանկավարժական եղանակը կամ բոլորովին մտացածին է, կամ յառաջ է եկած նորա տգիտութիւնից: Բայց ոչ, մաշել անձը ծոմով, պահեցողութեամբ և զանազան տանջանքներով, հոգեկան զօրութիւնների նորա մէջ զարգացնելու համար,—այս վարդապետութեանը հետևում էին ոչ միայն ճգնաւորները այլ նաև մտաւ և կրօնքների մէջ: Աւետարանը հետևում է բոլորովին հակառակ գաղափարին, թէ «առողջ մարմնի մէջ ապրում է և առողջ հոգի»: Ծան. հեղ.

գերմանական համալսարաններում։ Քաղաքական կեանքի մէջ բացի Բադէնի դքսութեան սահմանադրութիւնից, որ մշակվեցաւ Մօլի ձեռքով, հանգուցեալը մասնակցում էր և որպէս ներգործական անձն։ Նա երկար ժամանակ արդարութեան մինիստր էր, յետոյ նախագահ էր Բադէնի ազգային ժողովի, յետոյ դեսպան Ֆրանկֆուրտի սէյմի մէջ և վերջապէս պատգամաւոր Բեռլինի Ռայխստագում։ Այդտեղ նա պատկանում էր ազգային-ազատամիտ կուսակցութեանը։ Նա մեռաւ իսկ այն ժամանակ երբ նրա մասնակցութիւնը ամենից հարկաւոր էր Ռայխստագում։

Բացի մեր յիշված գրվածքից Մօլի անթիւ գրվածների մէջ ամենանշանաւորն է „Պետական գիտութիւնների էնցիկլօպեդիա (Encyklopädie der Staatswissenschaften)։

Մօլի մահը ոչ թէ միայն կորուստ է Գերմանիայի համար, բայց և ամբողջ լուսաւորված աշխարհի համար։

Որպէս քաղաքական գործող, նա յայտնվում էր որպէս հաստատ համոզմունքների տէր մարդ, մի և նոյն ժամանակ որպէս անկողմնապահ, համբերող և ամենից վեր ազատութեան գաղափարը սիրող անձն։

Գ. Ա.

ՀԵՐՑԵԳՕՎԻՆԱՅԻ ԱՆՑՔԵՐԸ

Հերցեգօվինայի անցքերը, այդ երկրում շարունակվող ապստամբութիւնը այնքան հետաքրքրում են ամենքին և այնքան նշանաւոր մի երևոյթ են եւրօպական կեանքում, որ եւրօպական հասարակական կարծիքը սկսում է անհանգիստ լինել։ Սպառնող ընդհանուր եւրօպական պատերազմի լուրերը այնքան սկսել են տարածվել և անհանգիստ անել եւրօպական կարծիքը, որ իրանք պետութեան ներկայացուցիչները անհրաժեշտ համարեցին հանգստացնել նրան։ Գերմանիայի կայսրը ընդունելով ազգային ժողովի բիւրօ, յայտնեց իր համոզմունքը որ եւրօպական խաղաղութիւնը խանգարվելու չէ։ Անգլիական առաջին մինիստր Դիզրաէլի նոյնը արաւ Լօնդօնի լորդ-մէրից տուած ճաշի ժամանակ։ Անգլիական „Times" լրագիրը ստացել է Բեռլինից մի հեռագիր, որտեղ ասված է թէ՝ երեք պետութիւնների, Ռուսաստանի, Աւստրիայի և Գերմանիայի ներկայացուցիչները Վիեննայում, իրանց ունեցած խորհրդի վերջին նստերի մէջ վճռել են հարցնել Թիւրքիայից՝ արդեօք կարող է թիւրքաց կառավարութիւնը հաստատ խոստանալ, և իր խոստումը հաստատ և ապահով գրաւական կարո՞ղ է լինել որ ճշմարիտ կիրագործվին այն բոլոր կառավարչական և պետական փոփոխութիւնները Թիւրքիայում որ թիւրքաց տէրութիւնը խոստացել է գլուխ բերել։—Հերցեգօվինայում և Բոսնիայում ապստամբութիւնը ոչ թէ միայն չէ նուաղվում բայց շարունակվում է աւելի մեծ եռանդով։—Անգլիական „Times" լրագիրը ասում է որ թէև հաստատ կարելի է ասել որ ընդհանուր եւրօպական պատերազմ լինելու չէ, բայց կարծես ինքն Թիւրքիան ամեն ջանք է գործ դնում—իր անհաստատ և անդադար ինքն իրան հակասող քաղաքականութեամբ, իր պաշտօնեաների կաշառակերութեամբ և փչացած բարոյականութեամբ, իր զօրքերի բարբարոսական և կազմակերպված զօրքերի համար անարժան վարմունքով,—ասում է՝ ամեն ջանք է գործ դնում եւրօպական պետութիւնների շարքից իրան ջնջելու...

ՖՐԱՆՍԻԱ

Ազգային ժողովի բիւրօ կրկին այնպէս կազմվեցաւ, ինչպէս էր անցեալ սեսիայում։ Դուքս Օդիֆրե-Պակիե կրկին ընտրվեցաւ նախագահ 396 ձայների բազմութեամբ։ Փոխնախագահներ ընտրվեցան Գիւկլէրկ 414 ձայներով, Մարտել 409, Կերդրել 386 և Րիկար 286 ձայներով։ Նոցանից Կերդրել պատկանում է չափաւոր աջ կողմին, իսկ մնացած երեքը ձախ կենտրոնին։ Աջ կողմը աշխատում էր ընտրել Րիկարի տեղը կղերական-բօնապարտեան Տալուէ, բայց այդ նրան չաջողվեցաւ։

ՇՎԷՅՑԱՐԻԱ

Շվէյցարիայի ազգային-ժողովի համար ընտրութիւնները վերջացել են։ Ահա վերջնական հետևանքները այդ ընտրութիւնների՝ ամբողջ ազգային-ժողովը կը բաղկանայ 100 ազատամիտներից և 35 կղերական անդամներից։

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

Ստրասբուրգ 7-ին Նոյեմբերի 75.

Այս վերջին շաբաթները առանձին կերպով հարուստ էին երաժշտական զուարճութիւններով, թէև պէտք է ասել որ Ստրասբուրգի մէջ երաժշտութիւն սիրող հասարակութիւնը շատ փոքր է համեմատելով ամենափոքրիկ գերմանական մի քաղաքի հետ։ Այս պատճառով մեծ մասով այստեղով անցկենող երաժիշտները աւելորդ են համարում մնալ մեզ մօտ և մեզ զուարճութիւն պատճառել իրանց խաղով, ուրեմն որքան աւելի շնորհակալ պէտք է լինենք նոցա, որոնք չարհամարհեցին մեզ վայելել տալ իրանց տաղանդը։ Մենք թէև ունենք այստեղ և օպէրա, որի րէպէրտուարը չափազանց հարուստ և բազմակողմանի է, օրինակ մենք առիթ ունենք լսելու ոչ միայն գերմանական օպէրա Մօցարտից սկսած մինչև Վագնէր, այլ և իտալական և ֆրանսիական օպէրաներ—թէև ունենք օպէրա, բայց խումբը այնքան սոր է, որ մանելով թատրոն աւելի առիթ կայ վատ տրամադրութեան քան թէ զուարճութեան, ուրեմն երևի միակ երաժշտական աղբիւր մնում են կօնցէրտները։ Ամեն ձմեռը այստեղի կօնսէրվատօրիում տալիս է մի շարք կօնցէրտների, իսկ այս ձմեռը երկու տեսակ են այս կօնցէրտները՝ մէկը տրիօներ են գլխաւորապէս (պիանօ, վիօլինէ և չէլլօ) և դրանք թւով 6 պիտի լինեն։ Միւս կօնցէրտների շարքը, թւով 8, աւելի բազմատեսակ բովանդակութեան են. դրանց մէջ բացի օրկէստրից խաղած պիէսաներից, լինում են և սօլօներ կամ մի գործիկի վերա, կամ երգեցողութիւն։ Աւելորդ չեմ համարում մի քանի խօսք ասել այս վերջին կօնցէրտների վերա, որոնց կարելի է համեմատել իրանց ուղղութեան կողմից Թիֆլիսի կօնսէրվատօրիումի (?!) երաժշտական երեկոների հետ։ Նախ գինը՝ ինչ էք կարծում, այստեղ ինչ կասէին եթէ լսէին որ Թիֆլիսում վեց կօնցէրտի գրվածները 10 րուբլ պիտի վճարեն։ Այստեղ վճարվում է ութ կօնցէրտի համար 16 մարկ (այսինքն մօտ 6 րուբլ).—դա առաջին տեղերն են որ այդքան թանկ (!) են, իսկ կան շատ յարմար տեղեր ուր կարելի է մի մի մարկ (40 կօպէկ) վճարելով նոյնքան լաւ վայելել երաժշտութիւնը։

Ինչ որ ուրիշ կողմից մի Թիֆլիսեցու համար զարմանալի պիտի երևար—այդ համեմատաբար կարճ ժամանակը որ տևում է կօնցէրտը։ Մեզ մօտ դժբաղդաբար ընդունված է գոնեա տասն պիէսաներ տալու, իսկ այստեղ բաւականանում են մեծ մասով հինգ կամ վեց նումերօներով։ Դա շատ աւելի գործնական է՝ գոնեա հասարակութիւնը չէ հոգնում հազար ու մէկ պիէսաներ լսելուց, ստիպված չէ երբեմն 3 ժամ շարունակ երաժշտութիւն լսելու։ Այստեղի կօնցէրտները հազիւ աւելի երկար են տևում քան երկու ժամ (անտրակտներն էլ հետը հաշւելով)։

Իբրև օրինակ բերեմ մի կօնցէրտի պրօգրամը որ նորերումս տուել են այստեղ մի ունգարացի վիօլոնիստ պ. Րէմէնյի (Remenyi) և օրիորդ Մարի Վիկ (Wieck) հանգուցեալ Րօբէրտ Շումանի կնոջ քոյրը։ 1. Սօնատ դէ դուր Բէէթօվէնի (վիօլինէ և պիանօ) 2. Կարնաւալ Շումանի, 3. Մէնդէլսօնի մի կօնցէրտ վիօլինի համար, 4. Հէսլէրի Գիգը, Շօպէնի նօտտուրնօ էֆ մօլ. Րուբինշտայնի Վալս-կապրիս պիանօի համար և 5. Ֆիլդի մի նօտտուրնօ, Շօպէնի էտիւդ էֆ մօլ, նոյն հեղինակի մի վալս և Պագանինիի մի կապրիս. ամբողջ № 5 վիօլինի վերա։ Ահա ամբողջ պրօգրամ. նա փոքր է, ճշմարիտ է, բայց որպիսի ընտրութիւն, ինչպիսի անմոռանալի խաղ։ Ինչպիսի ներդաշնակ վիօլինէ, ինչպէս նա երգում էր։ Պարոն Րէմէնյի ճշմարիտ է իր վիօլինէն հասցրել է արհեստի ամենաբարձր աստիճանի։ Ով կարող էր կարծել որ այս գործիկը ընդունակ է բոլոր ճըշգութեամբ արտայայտել Շօպէնի յիշած էտիւդը։ Ինչպէս երևում է պ. Րէմէնյի առանձին հակումն ունի դէպի Շօպէնի հեղինակութիւնները և աշխատել է նրանց փոխադրել իր խաղած գործիկի համար։

Ես անկեղծ կարող եմ ասել որ այսպիսի խաղ ես երբէք լսած չեմ և տեսած չեմ հասարակութեան այնպիսի մի ոգևորութիւն, ինչպէս պարոն Րէմէնյիի խաղից. ծափահարութիւնները րօպէներով էին շարունակվում, որով հասարակութիւնը ցոյց տուեց որ երաժիշտը ոչ միայն ինքն էր զգում իր ածածը այլ և մատչելի և հասկանալի էր դարձնում պիէսաները և լսողներին։

Օրիորդ Վիկ գլխաւորապէս, ինչպէս երևում է աշխատել է Շումանի երաժշտութեան վերա. նա այս հեղինակի պիէսաներին (ես առիթ ունեցայ և մի ուրիշ անգամ լսել օրիորդին նոյն հեղինակի շարադրութիւնները ածելիս) մի առանձին զգացմունք էր տալիս, այնպէս որ նրանից ածածը բոլորովին տարբեր է ուրիշներից ածելու ձևերից։ Ես երբէք այնքան չէի զգացել ինչպէս այս անգամ թէ որքան բարձր և գեղեցիկ է Շումանի երաժշտութիւնը, որքան հումօրով լի է „Կարնաւալը"։

Մի այլ կօնցէրտ որ նմանապէս փոքր զուարճութիւն չը պատճառեց ռուս օրիորդ Բէլօխայի երգն էր։ Օրիորդը առաջին երգեցողուհի է (prima donna) Փարիզի և Լօնդօնի իտալական օպէրաների մէջ։ Փոքր առիթ չէր ընդհանուր համակրութեան դէպի նա—նորա չափազանց գեղեցկութիւնը, նորա թարմ և զօրեղ ձայնը և երգելու սիրելի մի ձև։ Նորա ընտրած պրօգրամը երաժշտական կողմից շատ ծանր չէր, այլ ֆրանսիական սովորութեան հետևելով աւելի դիւրըմբռնելի փոքրիկ երգերից էր բաղկացած, ինչպէս տիկին Րօտշիլդի „Si vous n'avez rien à me dire" կամ Թիֆլիսցիներին էլ յայտնի „la mandolinata."

Ինչ և լինէ և այսպիսի կօնցէրտի համար Թիֆլիսցիները կարող կը լինէին իրաւամբ ինձ նախանձել։

Ա. Արծրունի

Հարուստների որդիքն երբեմն բացառութիւն էին կազմում դպրոցի խիստ կարգապահութեան մէջ։ Դա առանց պատճառի չէր. նրանք տօն օրերում վարժապետի համար ընծաներ էին բերում՝ գինի, արաղ, իւղ, պանիր, և դրանց նման բաներ։ Բայց մենք աղքատ էինք, մայրս դժուարութեամբ կարողանում էր վճարել իմ ամսականը. իսկ ընծաների փոխարէն ես կատարում էի վարժապետիս տնային գործերը։ Առաւօտից մինչև երեկոյ հանգստութիւն չունէի, աղբիւրից ջուր էի բերում խմելու համար, կովերին ուտելու խոտ էի քաղում դաշտից, հորթերը բռնում էի, մինչև երեցկինը կովերը կթում էր, և եթէ ուրիշ գործ չէր լինում, ճաշից յետոյ նստում էի վարժապետիս կողքին, ճանճեր էի քշում, որ նրա անուշ քունը տանի...

Գ.

Պատահում էր, մեր գիւղում մկրտութիւն էր լինում կամ թաղում։ Այն օրը վարժապետի համար հարսանիք էր, իսկ մեզ համար՝ մահ։ Աշակերտներից որն աւելի մեծ էր հասակով, վեր էր առնում տէր հօր փիլոնը, մաշտոցը, բուրվառը և այլ քահանայական գործիքները։ Նրանք գնում էին դէպի խորհրդական տեղը։ Այսպիսի դէպքերում, երբ կարող էինք մի փոքր ազատ շունչ քաշել, աւելի դառն էր լինում մեր վիճակը։ Վարժապետը, մտածելով իր բացակայութեան ժամանակ մենք անկարգութիւն չանէինք, հնարել էր մի սատանայական միջոց։ Նա մեզ նստացնում էր միմեանցից հեռու, մեր հագուստի լայն գրոչակները տարածում էր գետնին, և նրանց վերա ածում էր մանր աւազ. յետոյ աւազը դրոշմում էր փայտեայ կնիքով, որ յատկապէս դրա համար պատրաստած էր։ Երևակայեցէք մեր դրութիւնը, ամբողջ ժամերով պէտք է մեխած մնաս գետնի վերա, մի շարժում անգամ անել կարող չես, որովհետև իսկոյն աւազը կը խառնուի, կնիքը կը լուծվի և վարժապետը հոգիդ կառնէ...

Այսպիսի պատիժներին խիստ յաճախ ենթարկվում էի ես։ Բարերար Աստուած, ինչ պէտք է անես, խօ մեռել չես, որ անշարժ մնաս։ Պատահում է, կամ լուն է կծում, կամ ճանճն է նեղացնում, կամ վերջապէս մի ուրիշ հարկաւորութիւն ունես։ Վարժապետն գալիս է տուն մի փոքր գլուխը տաքացած, նա գտնում է կնիքը լուծված, այն ժամանակ պատրաստ են քեզ համար՝—կամ անխնայ ֆալախկան, կամ մերկ ծնկներով չոքել աղիսի մանրած կտորների վերա, և կամ սիմինդրի հատիկների վերա։—Դարձեալ պէտք է անշարժ մնաս...

Երբ պատմում էի մօրս դպրոցում կրած իմ տանջանքները, նա սովորաբար պատասխանում էր՝ «որդի մինչև ծեծ չուտես, մինչև նեղութիւն չը քաշես, բան չես սովորիլ»։ Ապա ինչու այնքան ծեծ էլ էի ուտում, այնքան տանջվում էի, դարձեալ ոչինչ չէի կարողանում սովորել։

Ես յիմար տղայ չէի, ես շատ սրամիտ էի. երբ տատս մի հէքիաթ էր պատմում, ես միանգամից բոլորը սովորում էի. երբ մեր գիւղում աշուղ էր գալիս, երգ էր երգում, ես իսկոյն սովորում էի։ Իսկ այժմ ինչու այդքան բթամտացայ, որտեղ կորաւ իմ սրամտութիւնը։

Ես տատիս հէքիաթը և աշուղի երգը հասկանում էի, դրա համար շուտ էի սովորում, բայց վարժապետիս դաս տուած բաներից ոչինչ չէի հասկանում. ինձ երևում էր, որպէս թէ նրանք հայերէն չը լինէին։ Գիշեր-ցերեկ դաս սերտում էի ու սերտում, գլխիս մի բան չէր նստում. հէնց որ վարժապետիս աչքն ընկնում էր աչքիս, ես սարսափում էի, միտքս շփոթվում էր, գիտեցածս մոռանում էի։

Ես մինչ այն աստիճան ընկած էի թէ մտքով և հոգով, մինչ այն աստիճան սպանված էին իմ մէջ մանկական ուժերը, որ ես բոլորովին հաւատում էի, երբ վարժապետն բարկանալով ինձ ասում էր՝ „Սատանի լակոտ, քեզանից մի օրինաւոր բան չի դուրս գայ"...

Առաջին անգամ վարժապետս ինձ տուեց սովորել այբբենարանը. կարծես այս րօպէիս էլ իմ աչքի առջևն է այն տետրակը, տպած մանր տառերով։ Նրա ճակատին նկարած էր մի մեծ խաչ որի տակ կային այս խօսքերը՝ „խաչ, օգնեա ինձ"։ Մի քանի ամբողջ ամիսներ, երեսս խաչակնքելով, ես կրկնում էի այդ երեք բառերը։ Վարժապետս ասում էր՝ եթէ ամեն դասերի սկզբում խաչից օգնութիւն չը խնդրեմ, էլ նա ինձ խելք չի տայ։ Բայց երևում էր, խաչն էլ խռովել էր իմ գլխին. նա ինձ խելք ու միտք տալու նպատակ չունէր...

Ես մինչև այսօր չեմ կարող հեռացնել այն ծանր և անախորժ տպաւորութիւնը, որ թողել է իմ վերա այբ—բենը... Նրա ամեն մի տառը կարծես թէ ուզում էր վիշապի նման ինձ կուլ տալ... գիշերներն մինչև անգամ հանգիստ քուն չունէի, և երազներիս մէջ տանջվում էի որպէս դպրոցում. ինձ երևում էր, որպէս թէ նօն, մէյմունի նման աչքերս բըբզած, իր զզուելի ակիրը ծամըռում էր, ուզում էր վախեցնել ինձ... Բեն, մի մեծ մողէս դարձած, վազում էր որ ծոցս մտնի.... Ամենից աւելի ես ատում է ճէն, նա միշտ երևում էր ինձ վիզը ծռած ուղտի նման... ես շատ էի վախենում ուղտից։ Բայց մի տառ, որին ես շատ սիրում էի, էր՝ օն, ես նրան խիստ շուտ ճանաչեցի, որովհետև նա նման էր գեղեցիկ Սօնայի բոլորակ աչքերին...

Նազելի Սօնայ, քո անունը գալու ժամանակ ես բոլորը, բոլորը մոռանում եմ, ինչ որ կրեցի այն դժողքի մէջ... դու էիր իմ մխիթարութիւնը... դու էիր քաղցրացնում իմ անբախտ ժամերի դառնութիւնը...

Սօնան վարժապետիս աղջիկն էր։ Ես իմ կեանքում չեմ տեսել մի այնպիսի բարի և անմեղ բնաւորութիւն։ Պատահում էր, երբ վարժապետս ծեծում էր ինձ, Սօնան մի թագուն տեղ նստած, լաց էր լինում։ Խեղճ աղջիկ, ինչու էր լաց լինում նա...

Դ.

Այսպէս անցուցի ես մի քանի բոլորակ տարիներ։ Այն տարիների ընթացքում ես անցայ գիտութեան մի քանի աստիճանները։ Այժմ ես Սաղմոսի և Ժամագրքի մեծ մասն անգիր գիտեմ։ Բայց եթէ մի և նոյն բանը ինձ ցոյց տան մի ուրիշ գրքում, չեմ կարող կարդալ, որովհետև ինչ որ սովորել եմ, թութակի նման սերտած խօսքեր են։

Միանգամ վարժապետս տուեց սերտել մի ամբողջ գլուխ շարական. ինարկէ, այդ անկարելի էր մի օրուայ մէջ։ Նա սաստիկ բարկացաւ ինձ վերա, և նախատեց ամենակեղտոտ հայհոյանքներով։ Ես այլ ևս համբերել չը կարողացայ և պատասխանեցի մի քանի կոպտութիւններով։ „Սատանի լակոտ, ես քո հէրը կանիծեմ..." գոռաց նա կատաղելով, և բանտարկեց իրանց ախոռի մէջ, հրամայեց ամբողջ օրը այնտեղ փակված պահել։

Ամառ էր։ Գոմը լիքն էր զանազան միջատներով. նրանք իրանց սուր նիզակները խրում և խրում էին մարմնիս մէջ։ Մի կողմից անասունների հոտած աղբի սրտաշնչութիւնը խեղդում էր ինձ, միւս կողմից, սիրտս թուլանում էր քաղցածութիւնից։ Ողորմած Աստուած, ինչ անեմ։ Փախչել չեմ կարող, դուռը փակած է։

Արևը վաղուց արդէն մտել էր, խաւարը աւելի և աւելի թանձրանում էր գոմի մէջ։ Ես բոլորովին կատաղեցայ։ Տատիս իր հէքիաթների մէջ պատմած եօթն գլխանի վիշապները, եղջիւրաւոր դևերը, պոչաւոր սատանէքը գալիս ու գնում էին աչքիս առջև... մտածում էի, ահա խաւարը բոլորովին կը պատէ և նրանք կը խեղդեն ինձ... Յանկարծ դուռը ճռաց։ Ես սարսափեցայ։ Ահա եկաւ նրանց ամբողջ խումբը...

Մի քնքոյշ ձայն սթափեց ինձ իմ երևակայական ցնորքներից։ Տեսնում եմ, ներս է մտնում Սօնան։—„փախիր, ասաց նա, փախիր, քանի հէրս տանը չէ"։

Ես ուզեցի գրկել իմ ազատիչը։ Նա հրեշտակի պէս աներևութացաւ։

Ես դուրս եկայ այն դժողքէն, և միւս անգամ չը վերադարձայ այնտեղ...

Դավրէժ 12 Հոկտեմբերի Մէլ.

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

Աչքի առաջ ունենալով մեր ընթերցանիլի և մանաւանդ մանկական ընթերցանութեան գրքերի պակասութիւնը, ես թարգմանել եմ գերմանական լեզուից մի մանկական վէպ „Ռոբինզոնութեան Զօշեր“ վերնագրով Հօֆմանի շարադրութիւններից, բայց հնար չունենալով իմ սեփական միջոցներով տպագրելու դիմում եմ հասարակութեանը, հրաւիրելով այն անձանց, որոնք կը կամենան ունենալ այդ գրքոյկը, առաջուց ստորագրուել և վճարել նորա գինը, որ լինելու է 50 կոպ. Թիֆլիզում կարելի է ստորագրուել „Մշակի“ խմբագրատանը և պ. Զ. Գրիգորեանցի խանութում, Պօլսում պ. Ա. Կածկածեանցի մօտ: Միւս քաղաքների ցանկացողները կարող են մի քանիսի ստորագրութիւնները միասին հաւաքած դիմել դէպի վերոյիշեալ տեղերից մինը կամ ուղղակի թարգմանչին հետևեալ հասցէով С. Петербургъ. студенту института инженеровъ Путей Сообщенія, Николаю Лалаянцъ. Ստորագրողներից խնդրում եմ ճշտութեամբ յայտնել իւրեանց հասցէն, որովհետև ես ինձ վերայ եմ առնում նոցա գրքերի հասցնելը:

Ուսանող Նիկողայոս Լալայեանց

МАГАЗИНЪ ЗОЛОТЫХЪ ВЕЩЕЙ
ЧАСОВЫХЪ ДѢЛЪ МАСТЕРА

С. КАЦЪ

НА ДВОРЦОВОЙ УЛИЦѢ, ВЪ ДОМѢ САРАДЖЕВА

Доводитъ до свѣдѣнія Тифлисской публики; что, возвратившись на дняхъ изъ заграницы, привезъ въ собою БОЛЬШОЙ ВЫБОРЪ разныхъ КАРМАННЫХЪ ЗОЛОТЫХЪ и СЕРЕБРЯНЫХЪ ЧАСОВЪ лучшихъ ЖЕНЕВСКИХЪ фабрикъ, а ИЗЪ ПАРИЖА — СТѢННЫЕ и КАБИНЕТНЫЕ ЧАСЫ и БУДИЛЬНИКИ лучшихъ системъ. ЗА ВѢРНОСТЬ ХОДА МАГАЗИНЪ ГАРАНТИРУЕТЪ. БОЛЬШОЙ ВЫБОРЪ ЗОЛОТЫХЪ ЦѢПОЧЕКЪ, ШЕЙНЫХЪ и ЖИЛЕТНЫХЪ, ровно и другихъ металловъ.

Выборъ золотыхъ вещей, к. т. БРАСЛЕТЫ, ГАРНИТУРЫ, БРОШКИ, СЕРГИ, ЗАПОНКИ, и МЕДАЛІОНЫ, а также серебряные ПОРТСИГАРЫ, ПАПИРОСНИЦЫ, СПИЧЕЧНИЦЫ, СОЛЯНКИ, ПОРТМОНЭ, РЮМКИ и ПОДСТАКАННИКИ.

Работа очень изящная.

ПРОДАЖА ПО СХОДНЫМЪ ЦѢНАМЪ.

С. КАЦЪ

1 (5)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր գրադարանի անդամներին յայտնի է արդէն, որ գրադարանական ընկերութեան գոյութիւնը կախումն ունի միայն անդամակցական գրամական, տարենը առ այժմ 6 րուբլի, տուրքից, յայտնի է որ անդամակցականների արետականները ժամանակին տալով ընկերութեան գործակատարները խորհելով միակամ յաջողութեամբ գնում են այս ինչ կամ այն ինչ գիրը կամ լրագիրը որքան գրատան հարկաւոր է: Բայց մի քանի բացակայ գլխոնուող յարգելի պարոններ ուղարկում են գործակատարների վերայ իւրեանց ՚ի լոյս ընծայած զանազան գրքոյկների օրինակները, որպէս զի այս գրեանքը ծախելով նրանցից գոյացած փողը հաշուեն անդամակցականին: ՚Ի նկատի ունենալով որ այդպիսի յանձնարարութիւնները գործակատարաց միայն ծանրութիւն են պատճառում, վերջիններս մասնաւոր նամակներով խնդրած են վերոյիշեալ պարոններից գէթ ևս չը յանձնել նրանց ոչ մի կոմիսիոյ, բայց վերջինի կրկնութիւնը դարձեալ պատահում է ընկերութեան հետ: Աչքի առաջ ունենալով նախ, որ ընկերութեան կանոնադրութիւնը չունի իւր մէջ յօրինած մի յօդուած, որով կարելի լինի կոմիսիոյ վեր առնել, երկրորդ որ գործակատարք ընտրվում են մի տարվայ ժամանակաւ և երրորդ դժուար թէ ամեն նորընտիր գործակատար համակրութիւն ունենալով կոմիսիոյ յանձնող պարոններին յանձնառնի նոցա յանձնարարութիւնը, — ես պատիւ ունիմ ամենախոնարհաբար խնդրել ընկերութեան այն անդամներից, որոնք սիրում են զանազան կոմիսիաներ յանձնել գործակատարաց, դարձեալ չը շարունակեն իւրեանց ցանկութիւնները, նրա համար միայն որ գրադարան պարզ և որոշ գործակատարութիւնը խառնիճաղանջ ձև չը ստանայ:

Գործակատար — գանձապահ գրադարանի
Ա. Մէլիք-Շահնազարեանց

18 Նոյեմբերի 1875 ամի
ի Շամախի

У ГАЗЕТЧИКОВЪ ПРОДАЕТСЯ

Книжка для записыванья бѣлья съ квитанціями для прачекъ на полгода избавляющая отъ потери времени и излишнихъ хлопотъ.

Цѣна 10 к., въ веленевой обёрткѣ — 15 к.

2 (2)

Во всѣхъ книжныхъ магазинахъ и въ магазинахъ Суликова и Султановичъ поступили въ продажу:

Геометрическія тѣла изъ лучшаго картону на резинахъ. Наглядное пособіе при изученіи черченія и геометріи. Изд. А. Бенецкаго. *Цѣна 60 к. перес. — 70 к.* Г. г. иногородные адресуютъ свои требованія: Магазинъ Суликова, Александру Θеодоровичу Бенецкому. Тифлисъ.

2 (2)

ОБЪЯВЛЕНІЕ НА ГОДЪ

Принимаются объявленія въ *„Кавказскій карманный календарь“* на 1876 г. печатающійся въ большомъ количествѣ въ типографіи Чанцева. Пріемъ объявленій въ той-же типографіи и въ конторѣ ред. „Кавказа“.

Цѣна за страницу — 3 р.
полъ страницы — 2 „

2 (2)

ԾԱԽՎՈՒՄ Է մատչելի գնով ՄԻ ԿԱԼՈՒԱԾՔ որ բաղկացած է մի տնից և խանութներից քաղաքի կենդրոնում: Մանրամասն տեղեկութիւնների և պայմանների համար կարելի է դիմել՝ ՍՕԼՕԼԱԿ, Վօզնեսենսկի փողոց, Ջիպալովի տուն, ԼՕՌԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎԻ բնակարան, 12 ժամից, մինչև 3 կէսօրից յետոյ:

3 (3)

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԱՏԱՄՆԵՐ

Վուլկանիզած Կաուչուկի վրա, առանց մետալի: Գինը ամենի համար մատչելի: Ընդունելութիւնը ամեն օր ԳՕԼՕՎԻՆՍԿԻ պրօսպեկտի վրա, Գօբրժանսկու տան ֆլիգելում, որտեղ է Փրիտօնօվի մագազինը: Նոյնտեղ կարելի է ստանալ և ԷԼԻԿՍԻՐ և ԱՏԱՄՆԱՓՈՇԻ ատամները խտակելու համար:

4 (6) Ա. ԻՎԱՆՕՎ

Տպագրվում է շուտով պատրաստ կը լինի մեծադիր՝

ՕՐԱՑՈՅՑ

Նահանջ Թուականին Քրիստոսի
1876
Ազգիս հայոց 1325
հանդերձ
Գուշակութեամբ Օդոց:
Օրացոյցիս սկզբում պատկեր սրբոյ Հօրն մերոյ
ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

Ամենայն հարազատութեամբ. եկեղեցական երգեցողութեամբք: Վերջումը յաւելուածք կրօնական և քաղաքական պիտանացու տեղեկութիւններով: Գինն է 25 կ.

Խմբագիր-Հրատարակիչ
յԵրևան: Աբգար Գուլամիրեանց

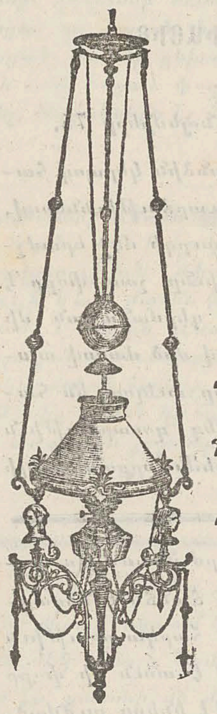

ДЕПО ЛАМПЪ

Ефрема Цатурова

ТИФЛИСЪ, противъ Музеума въ домѣ Шабурова.

Ե. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ լամպաների խանութում ստացվեցան այս օրերս մեծ քանակութեամբ ամենակատարելագործված զանազան տեսակի ԼԱՄՊԱՆԵՐ, Փարիզի, Բեռլինի և Վիէննայի ամենանշանաւոր գործարաններից:

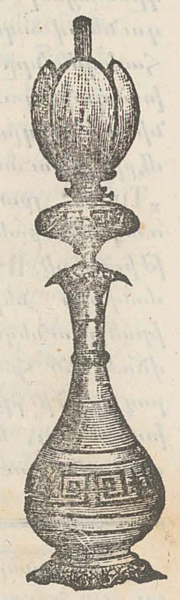

5 (6)

ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 13. — ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ — ԹԻՖԼԻՍ. 1875.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Նոյեմբերի 12-ին)

	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալ)	6	10
Բամբակ Երևանու	6	20
„ Ամերիկայի սերմից	5	50
Բուրդը Թուշի	7	50
Թարաքամի	—	—
Շաքարը ռուս (բրօցկու)	7	90
„ միւս տեսակը	7	60
„ զադրան, տրանգլու	4	80
„ մաքուր վճարած	7	60
Շաքարաւազը Ռուս	6	40
Գահվա Լիմանի լաւը	18	—
„ Մօկօ շատ լաւը	19	—
„ Մարաինկօի ցածր	13	—
Ալիւրը Երևանի	1	—
Ալիւրը Գեանջու հասարակ	1	—
„ Շորագեալու	1	5
Գարին	—	55
Մոմ	10	20
Փոխանակագիր Պօլսի	6	65
„ Գամբեժի	4	60
Լոնդոնի կուրսը (Օդեսայի վերայ) 1 լիրան արժէ	7	27
Մարսէլ և Փարիզ 332 1/2 ֆ. արժէ	100	

ՀԵՌԱԳԻՐ

	Ր.	Կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները	1	
Նոր-Նախիջևան	1	
Մոսկվայ, Ս. Պետերբուրգ. Նիժնի-Նովգորոդ	2	
Ավստրիա	2	75
Անգլիա	3	75
Գերմանիա	2	63
Թիւրքիա	3	
Ֆրանսիա	3	50

ՆԱՒԵՐ (Շրջական գիծ)

Օդեսայից Փոթի (առաւօտը) հինգշաբթի ժամը 2-ին կէս օրից յետոյ:

Փոթիից Օդեսա կիրակի 6 ժամին կէսօրից յետոյ:

Օդեսաից Փոթի (ձմեռը) հինգշաբթի 3 ժամին:

Փոթիից Օդեսա հինգշաբթի առաւօտեան:

Փոթիից Կ. Պօլիս երկուշաբթի առաւօտները:

Կ. Պօլսից Փոթի կիրակի առաւօտները:

(Ուղղակի գիծ)

Օդեսայից Փոթի երկուշաբթի 3 ժամ. կէսօրի:

Փոթիից Օդեսա Շաբաթ 8 ժամ. առաւօտ:

ՓՈԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև Փոթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 36 րոպէ առաւօտեան: Մինչև Միխայլօվօ (խառն գնացքը) երեկոյեան 4 ժամ. 54 րոպէ:

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից	9. 36	4. 54
Գորի	12. 32	9. 11
Միխայլօվօ	2. 15	11. 25
Քութայիս	8. 33	
Փոթի	11. 44	

	առաւօտ.	
Փոթիից	8. 40	
Քութայիս	11. 59	
Միխայլօվօ	5. 56	1. 06
Գորի	7. 33	3. 36
Թիֆլիս	10. 16	7. 24

Թիֆլիս գալիս է ճանապարհորդների գնացքը երեկոյեան 10 ժամին 49 րոպէ:

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխէթ	90	68	38
Գորի	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ	5. 22	3. 92	2. 18
Քութայիս	9.	6. 75	3. 75
Փոթի	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՕՍՏ

Ընդունում է Ռուսաստան և Եւրոպա ամեն օր, բացի կիրակի:

Երկուշաբթի

Երևան (Ջուլֆ, Պարսկաստան) Օզուրգէթ, Ախալցխա, Բէլի Կլիւչ, Բագուի և Գանձակի նահանգ (ծանր փօստ):

Երեքշաբթի

Սև և Ազօվ ծովի ռուս նաւահանգիստներ (ձմեռը) Բագուի և Գանձակի նահանգներ (թեթև փօստ): Նուխի (Ցարսկի Կոլօդցի, Զաքաթալ, Սղնախ, Թէլաւ, Լագօդէխ) թեթև փօստ:

Չորեքշաբթի

Երևան, (Ջուլֆ, Ալէքսանդրապօլ, Նոր-Բայազեդ) Ջուգդիդ:

Հինգշաբթի

Սև և Միջերկրական ծովի տաճկաց նաւահանգիստներ:

Ուրբաթ

Երևան (Ջուլֆ, Պարսկաստան, Ալէքսանդրապօլ) Օզուրգէթ, Ախալցխա, Բէլի Կլիւչ, Սև և Ազօվ ծովի ռուս նաւահանգիստներ, (ամառը), Բագուի և Գանձակի նահանգները (թեթև փօստ):

Շաբաթ

Նուխի, (Ցարսկ. Կոլօդ. Զաքաթ. Սղն., Թէլաւ).

Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղու կէտեր ամեն օր, բացի կիրակի:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

	կօպ.
Բաց նամակը արժէ	4
Ռուսաստան նամակը	8
Գերմանիա, Ավստրիա	8
Ֆրանսիա	13
Անգլիա	8
Շվէյցարիա	8
Թուրքիա (Կ. Պօլիս)	20
Թիւրքիա (ցամաք)	20
Իտալիա	8
Ամերիկա	28
Պարսկաստան	10
Հնդկաստան	70
Եգիպտոս	27

ՓՕՍՏԻ ԿԱՌՔԵՐ

Թիֆլիսից Վլադիկավկազ ամեն օր, երկու անգամ օրը:

Թիֆլիսից Պյատիգորսկ, և Ստավրապօլ հինգշաբթի և շաբաթ օրերը 6 ժամին առաւօտեան:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ (Նոյեմբերի 8-ին)

Լօնդօն մի րուբլ արժէ 32 պէնս (փոխանակ 40 պէնս):

Փարիզ մի րուբլ արժէ 344 սանտիմ (փոխանակ 400 սանտիմ):

Առաջին 5% փոխառութեան տոմսակ		225
Երկրորդ		217
5% բանկի տոմս.	1 շրջանի	99 3/4
	2	99 7/8
	3	—
5 „ րէնտա		103 1/4
Ազօվ Դօնի բանկի ակցիաներ		—
Օդէսայի Առևտր. բանկի ակցիաներ		—
Ս. Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտի ընկերութ. օբլիգացիաներ		92 1/2

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

— Ախալցխա. Մի աղջիկ. Ձեր յօդվածը, պատուելի օրիորդ, ցաւելով կասենք, չենք կարող տպել. Պէտք է գրել այնպէս, ինչպէս մտածում է մարդը և ոչ թէ փոխաբերական ձևերով. Ներեցէք, մենք կարծում ենք որ այդ տեսակ բարձր բարձր խօսքերը չեն կարող սրտից բղխած լինել...

— Ս. Պետերբուրգ. Ն. Լ. Կատարեցինք ինչ որ ցանկացել էք: